

QUAN NIỆM VỀ TÌNH YÊU TRONG TẬP THƠ *TỰ HÁT* CỦA XUÂN QUỲNH

• Phạm Phi Na^(*)

Tóm tắt

“Tự hát” là tập thơ khá tiêu biểu của Xuân Quỳnh sáng tác sau 1975. Tập thơ đã thể hiện khá rõ quan niệm về tình yêu với những trăn trở của người phụ nữ ở những khía cạnh: tình yêu là sự giải bày để thấu tỏ lòng nhau; tình yêu là khát vọng được cùng nhau xây tổ ấm; tình yêu là sự bao dung, hy sinh cho gia đình.

Từ khóa: Tự hát, quan niệm về tình yêu, Xuân Quỳnh.

1. Đặt vấn đề

Xuân Quỳnh là nhà thơ nữ khá tiêu biểu của văn học Việt Nam nhất là giai đoạn sau 1975. Thơ của Xuân Quỳnh chủ yếu là tiếng nói chân thành, đằm thắm nhưng mãnh liệt của người phụ nữ. Trong những sáng tác sau 1975, *Tự hát* là tập thơ khá tiêu biểu của nữ sĩ. Tập thơ đã bộc lộ rõ quan niệm về tình yêu của người phụ nữ từng trải, đã có gia đình với những trăn trở và khát khao đi đến cùng của hạnh phúc gia đình, một gia đình đơn sơ, bình dị.

2. Nội dung

Có thể nói *Tự hát* là tập thơ khá thành công của Xuân Quỳnh được sáng tác sau 1975. Tập thơ đã bộc lộ những cung bậc cảm xúc tình yêu của một tâm hồn phụ nữ nhạy cảm, đằm thắm nhưng cũng rất mãnh liệt, bao dung. Những cung bậc ấy giúp ta nhận ra quan niệm về tình yêu của nhân vật trữ tình mà đó cũng chính là của Xuân Quỳnh thể hiện trong tập thơ.

2.1. Tình yêu là sự giải bày để thấu tỏ lòng nhau

Khát khao bộc lộ tâm tư, cảm xúc tình yêu của mình với người yêu là một nhu cầu hết sức đời thường của con người khi yêu. Xuân Quỳnh cũng thế, khát vọng giải bày những cảm xúc của lòng mình với người yêu đã cất thành tiếng hát. Đó là lời *Tự hát* chân thành, tha thiết:

*Em trở về đúng nghĩa trái tim em
Biết khao khát những điều anh mơ ước
Biết xúc động qua nhiều nhận thức
Biết yêu anh và biết được anh yêu*

.....

*Em trở về đúng nghĩa trái tim em
Là máu thịt, đời thường ai chẳng có
Cũng ngừng đập lúc cuộc đời không còn nữa
Nhưng biết yêu anh cả khi chết đi rồi.*

Lời tự hát cũng là lời tâm tình để trái lòng mình với người bạn đời yêu dấu. Ở đó, ta không chỉ nhận ra khát vọng muốn người yêu thấu tỏ lòng mình của Xuân Quỳnh, mà còn hiện hữu trên từng câu chữ một sự thấu tỏ đến từng giây phút hương vị tình yêu mà nữ sĩ đang có. Thế nên không chỉ *Biết yêu anh và biết được anh yêu* mà còn *Biết khao khát những điều anh mơ ước*. Lời giải bày ấy, khúc hát tự mình cất lên ấy thật đáng trân trọng.

Trong cuộc tình dành cho người yêu của mình, Xuân Quỳnh luôn muốn cho người mình yêu hiểu rõ vị trí của người yêu trong lòng mình và mình sẽ làm gì cho tình yêu luôn xanh tươi:

*Em không có đến bức màn
Để che nắng gió cho anh tháng ngày
Gia tài chỉ có bàn tay
Đường gân xanh, vết chai dày từ xưa
Gia tài chỉ có bài thơ
Bao năm viết để bây giờ tặng anh (Thơ viết tặng anh)*

Có những lúc Xuân Quỳnh không ngại ngần bày tỏ:

*Em khác chi con tàu
Nay đây rồi mai đó
Nên cả lúc gần anh
Mà lòng em vẫn nhớ (Con tàu)*

Xuân Quỳnh luôn như thế, tình yêu của người phụ nữ này mãnh liệt đến mức không ngần ngại bộc lộ. Nó tự nhiên như hơi thở, như cuộc sống mà nữ sĩ đang sống. Lời thơ như lời nói thông thường mà những cặp vợ chồng thường nói với

^(*) Trường Cao đẳng Sư phạm Kiên Giang.

nhau. Nhưng nó lại là hiện thân của chiều sâu cảm xúc, một khát khao được gần nhau, được cùng nhau đến mức vẫn cứ nhớ nhau lúc đang ở cùng nhau. Tình yêu như hòa vào huyết quản vào nhịp đập trái tim, không phút nào ngừng nghỉ:

*Chỉ riêng điều được sống cùng nhau
Niềm sung sướng với em là lớn nhất
Trái tim nhỏ nằm trong lồng ngực*

Giây phút nào tim đập chẳng vì anh (Chỉ sống và em)

Có thể thấy thơ giải bày là xu hướng chủ đạo của thơ Việt Nam sau 1975. Nhưng riêng Xuân Quỳnh, khát vọng giải bày tình yêu của mình dành cho người yêu, người chồng có lẽ đã trở thành nhu cầu tự nhiên như hơi thở. Xuân Quỳnh giải bày không phải vì sợ người yêu không hiểu mình mà bày tỏ là để thêm thấu suốt nhau, là để vun đắp thêm cho tình yêu lớn mạnh. Và hơn nữa, qua những lời giải bày ấy, ta bắt gặp một Xuân Quỳnh rất đặc biệt. Nữ sĩ yêu nồng nàn, mãnh liệt nhưng cũng không kém phần đằm thắm thiết tha. Đây là nét riêng của Xuân Quỳnh một tình yêu rất phụ nữ, rất đáng trân trọng.

2.2. Tình yêu là khát vọng mãnh liệt được cùng nhau xây tổ ấm

Tình yêu đối với nhiều người chỉ là giây phút có nhau nhưng với Xuân Quỳnh đó phải là tổ ấm. Đọc thơ nữ sĩ ta sẽ hiểu vì sao người phụ nữ ấy vượt qua mọi rào cản để xây dựng tổ ấm cùng Lưu Quang Vũ, người nhỏ hơn mình đến sáu tuổi. Xuân Quỳnh đã thực sự xây dựng được tổ ấm cho mình. Ở cuộc đời thực, Xuân Quỳnh đã làm được điều đó, thì ở những trang thơ, khát vọng được cùng nhau xây tổ ấm cũng luôn luôn hiện hữu.

Tổ ấm của Xuân Quỳnh chỉ là cuộc sống còn chập vạt với những vật dụng đời thường nhưng nó là có thật:

*Bầu trời xanh hơn cả lúc nằm mơ
Và hạnh phúc trong bàn tay có thật:
Chiếc áo mắc trên tường
Màu hoa sau cửa kính
Nồi cơm reo trên ngọn lửa bếp đèn*

Anh trở về, trời xanh của riêng em. (Bầu trời đã trở về)

Tổ ấm ấy có khi chỉ có một người vợ đang

ngóng trông chồng khi trời đang mưa gió, nhưng họ có nhau, nhớ nhau và lo lắng cho nhau:

Ngày mai trời còn mưa

Những chuyến tàu về xa

Con đường sắt chìm sâu dưới nước

Cửa kính mờ trong mưa dầm ướt

Em chờ anh, anh có về không? (Ngày mai trời còn mưa)

Trong tổ ấm ấy những lúc cùng nhau, hạnh phúc tròn đầy. Nó đến tự nhiên, thường trực:

Nhưng lúc này anh ở bên em

Niềm vui sướng trong ta là có thật

Như chiếc áo trên tường như trang sách

Như chùm hoa mở cánh trước hiên nhà (Nói cùng anh)

Trong tập thơ *Tự hát*, Xuân Quỳnh không nói nhiều đến tổ ấm của mình nhưng những lời thơ trên đây đã giúp ta hiểu rõ khát khao có được một tổ ấm đúng nghĩa của nữ sĩ. Tổ ấm ấy có *anh* và *em*, có tình yêu, có những điều toan lo của cuộc sống. Nó chỉ giản đơn như chiếc áo, như trang sách, như chùm hoa nở ngoài kia, như nồi cơm đang sôi trên bếp đèn. Những dòng thơ ấy, có lẽ không chỉ bộc lộ khát khao được cùng nhau xây tổ ấm của nữ sĩ mà còn bộc lộ quan niệm về cuộc sống vợ chồng. Cuộc sống ấy chỉ cần bình dị, đơn sơ không cần đủ đầy vật chất nhưng điều quan trọng là phải có tình yêu. Có thể nói, cuộc đời Xuân Quỳnh là một hành trình đi tìm tình yêu đích thực cho mình. Và khi tìm được rồi, nữ sĩ cố vun bồi cho nó để tình yêu ấy luôn thường trực và mãi mãi ngát hương.

2.3. Tình yêu là sự bao dung, hy sinh cho gia đình

Bao dung vốn là đức tính đậm truyền thống của phụ nữ Á Đông. Xuân Quỳnh cũng thế. Trong cuộc tình này nữ sĩ luôn thể hiện sự bao dung, hết lòng hy sinh cho gia đình nhỏ với người chồng và những đứa con thân yêu của mình. Lê Minh Khuê kể về Xuân Quỳnh và nhận xét: “Năm 1972, chị và anh Vũ về sống với nhau. Những ngày bom đạn ác liệt, chị sinh cháu Mí. Anh Vũ chưa có việc làm. Chị xòe cánh như một con gà mái che chở và vun vén cho tổ ấm của chị” [1, tr. 266]. Đọc những dòng thơ trong *Tự hát* ta như thấy rõ hơn điều đó. Dù đã cùng chung sống, đã hết lòng vun vén cho

chồng, nhưng người nữ sĩ ấy vẫn luôn *Thương về ngày trước*:

*Lòng những muốn trở thành ngọn cỏ
Bên lề đường ngày đó tiễn anh đi
Muốn thành rừng muôn tán lá chở che
Muốn thành suối giữa đường xa nắng rất
Khi anh ngủ em muốn thành bài hát*

.....

*Làm hạt bụi dưới chân anh bước
Làm mái nhà che những cơn mưa*

.....

*Lòng em thương làm sao mà nói được
Như trời xanh vô tận mãi màu xanh*

*Dẫu bây giờ em đã ở bên anh
Chung lo lắng, chung vui buồn, mơ ước
Em vẫn cứ thương về ngày trước
Người yêu em thuở ấy có em đâu...*

Chỉ mấy lời thơ giản dị, ta như hiểu thấu hết những sự hy sinh mà Xuân Quỳnh dành cho chồng mình. Có lẽ vì Xuân Quỳnh nhiều tuổi hơn nên tình yêu nữ sĩ dành cho Lưu Quang Vũ có cả tình cảm của người chị dành cho em. Trong những nòng nài, triu mến của tình yêu ta như bắt gặp những vỗ về của người chị. Và tình yêu ấy là vô tận nó lớn lao nhưng lại rất tự nhiên như *Như trời xanh vô tận mãi màu xanh*.

Để vun vén cho gia đình, đôi tay của Xuân Quỳnh đã phải làm nhiều việc:

*Trong tay anh tay của em đây
Biết lặng lẽ vun trồng gìn giữ
Trời mưa lạnh tay em khép cửa
Em phơi mền vá áo cho anh
Tay cắm hoa, tay để treo tranh
Tay thấp sáng ngọn đèn đêm anh đọc (Bàn tay em).*

Bàn tay ấy còn biết cả những điều đặc biệt:
*Khi vắng anh bàn tay em biết nhớ
Lấy thời gian đan thành áo mong chờ
Lấy thời gian em viết những dòng thơ
Để thấy được chúng mình không cách trở...
(Bàn tay em).*

Bởi đơn giản bàn tay ấy là hiện thân của nữ sĩ để vì chồng mà chăm sóc:

*Bàn tay em, gia tài bé nhỏ
Em trao anh cùng với cuộc đời em (Bàn tay em).*

Không chỉ bàn tay, lời hát cũng cất lên là để vì anh, để dỗ dành giấc ngủ cho anh đấy:

*Ngủ đi vàng trán yêu thương
Bức tranh đã ngủ mặt tường lặng im
Ngủ đi, hôn đá thì mềm*

Bàn chân thì cứng ngọn đèn thì xa

Thời gian như gió thoảng qua

Tình yêu là cánh đồng hoa giữa trời

Tay ta nắm lấy tay người

Dẫu qua trăm tuổi ngàn đèo cũng qua (Hát ru II).

Người ta thường ví Xuân Diệu là ông hoàng thơ tình với những bài thơ tình mãnh liệt. Nhưng có lẽ, trong cương vị đang yêu, Xuân Diệu chỉ hướng tới việc hưởng thụ các cảm xúc tình yêu là chính. Đó là nỗi nhớ: *Anh nhớ tiếng. Anh nhớ hình. Anh nhớ ảnh. / Anh nhớ em, anh nhớ lắm! Em ơi! (Tuơng tư chiều)* Đó là một nụ hôn đắm say:

Anh xin làm sóng biếc

Hôm mai cát vàng em

Hôn thật khê thật êm

Hôn êm đêm mãi mãi

Đã hôn rồi, hôn lại

Cho đến mãi muôn đời

Đến tan cả đất trời

Anh mới thôi dào dạt... (Biển).

Thì Xuân Quỳnh cũng say đắm không kém. Thậm chí tình yêu của nữ sĩ còn vượt qua ranh giới thực tại đến với cõi tiềm thức (*Lòng em nhớ đến anh/ Cả trong mơ còn thức*) và đến cõi vĩnh hằng (*Em trở về đúng nghĩa trái tim em/ Là máu thịt, đời thường ai chẳng có/ Cũng ngừng đập lúc cuộc đời không còn nữa/ Nhưng biết yêu anh cả khi chết đi rồi*). Nhưng có lẽ cái làm nên đặc sắc cho thơ tình Xuân Quỳnh là nữ sĩ đã yêu bằng một tâm hồn phụ nữ Á Đông dạt dào cảm xúc mà hết sức bao dung. Sự hy sinh để vun vén cho tình yêu, cho hạnh phúc lứa đôi để được cùng nhau đi đến cùng của hành trình yêu thương là chất vàng mười đảm bảo cho tình yêu mà có lẽ chỉ những người phụ nữ vừa mạnh mẽ, vừa tinh tế lại hết sức bao dung như Xuân Quỳnh mới có thể làm được.

3. Kết luận

Tình yêu là món quà vô giá mà chúng ta có được. Tuy nhiên ở mỗi người, quan niệm về tình cảm thiêng liêng này lại rất khác nhau. Quan niệm tình yêu mà chúng tôi bắt gặp trong tập thơ *Tự hát* của Xuân Quỳnh là một minh họa cho điều

đó. Nữ sĩ là một người đặc biệt vì thế tình yêu cũng có cung bậc và quan niệm riêng. Nhưng điều đọng lại sau khi đọc tập *Tự hát* là một tình yêu đẹp. Tình yêu ấy có những suy tư, trăn trở, những khát khao và những hy sinh để cùng nhau đi đến cùng của hạnh phúc./.

Tài liệu tham khảo

[1]. Ngân Hà (tuyển chọn và giới thiệu, 2003), *Thơ Xuân Quỳnh và những lời bình*, NXB Văn hóa - Thông tin.

[2]. Vân Long (sưu tầm và tuyển chọn, 2011), *Xuân Quỳnh thơ và đời*, NXB Văn học.

[3]. Xuân Quỳnh (2014), *Tác phẩm được giải thưởng nhà nước: Gió Lào cát trắng, Tự hát, Hoa cỏ may*, NXB Hội Nhà văn.

[4]. Lưu Khánh Thơ (biên soạn, 2005), *Xuân Quỳnh - Cuộc đời gửi lại trong thơ*, NXB Trẻ, Hội Nghiên cứu và giảng dạy văn học Thành phố Hồ Chí Minh.

STANDPOINT OF LOVE IN THE POEM VOLUME *TU HAT* BY XUAN QUYNH

Summary

Tu hat is a fairly typical poem volume by Xuan Quynh after 1975. It has shown quite clearly the standpoint of love with the woman's concerns about its aspects indicated in: mutually confiding for profound comprehension; the desire to build a home together; and a tolerance, sacrifice for the family.

Keywords: *Tu hat*, standpoint of love, Xuan Quynh.

Ngày nhận bài: 31/5/2017; Ngày nhận lại: 09/8/2017; Ngày duyệt đăng: 21/8/2017.